

Kolmekümne aasta eest Helsingis, Turus ja Rovaniemis. President Lennart Meri riigivisiit Soome

JAAK JÕERÜÜT

Kolmekümne sentimeetri täpsusega Washingtoni, Pariisi, Berliini ja Peterburi suhtes määratud Niguliste kuldne rist kindlustas rahu ajal täpsemat laevaliiklust, järelkult suhtlemist, ning Eesti Vabariigi Vabadussõja ajal täpsemat suurtükituld, järelkult iseseisvust. Riigi efektiivsus sõltub riigi aja ja riigi ruumi täpsest tajumisest. [- - -] Euroopa tahe, moraal ja demokraatlikud põhimõtted seisavad tõsise katsumuse ees.¹

Võiks arvata, et tsiteerin mõnd Eesti poliitikut, kes on pidanud lennartliku kõne alles hiljuti, Ukraina vabadussõja kõige rängema perioodi kolmandal aastal ehk AD 2025. Kuid ei, need on laused president Lennart Meri kõnest „Eesti koordinaadid“, mille ta pidas 17. mail 1995. aastal Turu ülikoolis, oma riigivisiidil Soome. Tänavu möödus sellest visiidist kolmkümmend aastat.

*

Lennart Meri presidendiaeg algas 6. oktoobril 1992. aastal. Tema eelkäija Konstantin Päts astus okupatsioonivõimude survele presidendiametist tagasi 23. juulil 1940. Mind saadeti Eesti suursaadikuks Soome jaanuaris 1993, eelkäijaks oli Lennart Meri, kes Eesti esimese okupatsioonijärgse suursaadikuna Soomes oli ametis aprillist oktoobrini 1992.

Visiidid mängivad rahvusvahelises suhtlemises väga olulist rolli alati, rääkimata siis olukorrast, kui riik on taastanud oma iseseisvuse pärast poolesajandilist okupatsiooni. Soomega oli Lennart Meri erisuhtes paljudel põhjustel juba ammu enne ta presidentuuri algust, seega oleks ta oma riigivisiidi Soome soovinud teha nii ruttu kui vähegi võimalik. Ent võimalikuks sai see alles 1995. aasta kevadel objektiivsel põhjusel – oli teada, et Soomes toimub presidendivahetus.

Siinkohal on vaja lühidalt meenutada visiitide hierarhiat: eravisiit, töövisiit, ametlik visiit ja riigivisiit. Viimane on ainult riigipeade jaoks, teised variandid on ka valitsuse liikmete ja parlamendijuhtide jaoks. Era- ja töövisiidid on enamasti

Jaak Jõerüüt, kirjanik ja diplomaat, jaak@joeruut.ee

¹ L. Meri. Presidendikõned. Tartu: Ilmamaa, 1996, lk 459, 465.

lühikesed, kiireloomulised ja võivad vastavalt vajadusele olla ka üsna sagedad, lühikese etteteatamisega. Parlamendi- ja valitsusjuhtide ning riigipeade ametlikke visiite valmistatakse ette kauem ja nende põhjused ja/või sõnumid püütakse hoida kaalukamad kui töövisiitidel. Kui muudel puhkudel piisab enamasti ühest päevast, siis riigivisiidid kestavad Euroopa tavade ruumis enamasti paar-kolm päeva. Neid valmistatakse ette pikalt ja põhjalikult, nad on teistest visiitidest tseremoniaalsemad ja sümboolsemad.

Võib arvata, et presidendina ootas Lennart Meri iseäraliku tundega kõrgeima taseme visiiti just Soome, riiki, mida ta kirjanikuna ja filmitegijana oli enne Eesti poliitika staariks muutumist pikkade aastate jooksul hakanud oma teiseks koduks pidama. Soomes oli tal väga palju sõpru ja Soomes oli ta sedavõrd tuntud, et võõradki soomlased pidasid teda Helsingi tänaval vahel kinni selleks, et lihtsalt kätt suruda. Neid stseene olen tema kõrval kõndides näinud üksjagu, sest mu suursaadiku ajal Soomes, aastatel 1993–1997 lipsas president Meri vahel üle Soome lahe nii-öelda pool-inkognito, diplomaatilises keeles eravisiidile, ja rohkem ta saatjaid linna vahel jalutades või Akateemise Kirjakauppa maakaartide osakonnas pikalt aega veetes ei vajanud.

Tegelikkus kujunes aga selliseks, et Lennart Meri esimene presidentlik riigivisiit viis teda enne Soomet Poolasse (mais 1993), Jordaaniale (detsembris 1993), Kuveiti (detsembris 1993), Iisraeli (märtsis 1994), Ukrainasse (märtsis 1994), Taani (aprillis 1994) ja Hiinasse (juunis 1994).

Selline riikide valik peegeldab aega, mil iseseisvuse taastanud riik pidi iga hinna eest, kõigi võimalike vahendite ja kanalite kaudu ning maksimaalsel kiirusel tegema end maailmalaval jälle tuntuks. Kuna sellised visiidid kestavad päevi, siis pole võõrustavatel riigipeadel kuigi lihtne leida ootamatult lavale ilmunud külalise jaoks nobedasti aega ka siis, kui poliitiline tahe ja diplomaatilised suhted on olemas. Nii et see jupp president Meri reisikalendrist peegeldab ka intensiivsust ja austustäratavat kulissidetagust tööd, mida tegi toona Eesti välissuhetega tegelev, tänasest palju napim ametnikkond nii presidendi kantseleis kui ka välisministeeriumis. Tulemuseks on ka kaks-kärbest-hoobiga saavutusi, mida võin veerand sajandit välisteenistuses olnuna hinnata kõrgelt, hinnata professionaalseks ekvilibristikaks, finantsiliselt kokkuhoidlikuks niikuinii. Vahetult mindi Jordaaniast Kuveiti, Iisraelist Ukrainasse ja 1997. aastal Ungarist Sloveeniasse.

Presidentuuri jooksul (6. oktoober 1992 kuni 8. oktoober 2001) tegeles Lennart Meri Eesti tutvustamisega maailmas püsiva intensiivsusega. Kui liidame riigi-, ametlikud ja töövisiidid, siis kogunes neid üle 120, millest 13 olid visiidid Soome. Ent sellest arvestusest on väljas tema eravisiidid. Kuna sain neid oma nelja Soome-aasta jooksul lähedalt jälgida, siis võin öelda, et ehkki üldiselt oli tegu lõõgastumisega, sisaldasid need üle lahe sõidud (vahel ka kahtlaselt väikeste veesõidukitega) mitmesuguseid tõiseid elemente alates mõne Eestisse akrediteeringut lõpetava suursaadiku lahkumisvisiidiga meie riigipeale kusagil Soome saarestikus ja lõpetades kõikvõimalike päevakajaliste või strateegiliste majanduslike, poliitiliste ja vaimsete teemade aruteludega, partneriteks vastavad Soome VIP-id.

Visiidi esimesed minutid. Presidendi kaaskond on saabunud Helsingi Vantaa lennuväljale. Pildil (vasemalt): Eesti Teaduste Akadeemia president Jüri Engelbrecht, välisministeeriumi asekantsler Mati Vaarmann, presidendi välisnõunik Kaja Tael, presidendi protokolliülem Piret Saluri, presidendi pressiesindaja Indrek Treufeldt, presidendi adjutant Rein Puusepp. Vastuvõtjatest esiplaanil seljaga autor, Viivi Luik ja välisminister Riivo Sinijärv. Autori erakogu

Soomega oli aga nii, et president Mauno Koivisto, kes alustas ses ametis 1981. aastal, lõpetas riigipeana 1994. aasta märtsis. Ta andis ameti üle Martti Ahtisaarile ning 16.–18. maini 1995 toimuski kaua ette valmistatud president Meri riigivisiit Soome, marsruudil Helsingi-Turu-Rovaniemi.

*

Kolmkümmend aastat on inimkonna ajaloos nii lühike hetk, et sellise lühiduse kujukaks väljendamiseks ei leidu sõnu. Kolmkümmend viimast aastat on aga olnud pikast vene-saksa-vene okupatsioonist vabanenud Eestile nii siseriiklikult kui ka rahvusvahelise taustsüsteemi mõttes tormiliste muutuste aeg, mida inimese loomulik tajuvähenäb tunnetuslikult hoopis pikemaks.

Foto presidendi ja teda saatva ametliku delegatsiooni saabumisest Helsingi Vantaa lennuväljale võib praegu, kolmkümmend aastat hiljem, tunduda paljudele, eriti noorematele põlvkondadele arusaamatu, sest lennuk, millega tehti isegi sellist sümboolset lendu Tallinnast üle Soome lahe, on kunagi Vene firmale Aeroflot kuulunud TU 134. Muud Eestil veel ei olnud. Täna sel vaatlusel võib spontaanselt tekkida tugev protest, *à la* miks soomlased ei koristanud taustalt sellist rõvedalt sobimatut rekvisiiti, sest täna on taustsüsteemiks venelaste sõda Ukraina ja terve läänemaa ilma vastu. Kuid meil, kes me sealt fotolt paistame, oli taustsüsteemiks hoopis Eesti Vabariigi vaesus ja poolesajandilise okupatsiooni aegamisi kahvatuv vari.

Paljud protokollilised, diplomaatilised, žestlikud, delikaatsed või prohmakalikud detailid, mida mis tahes kõrgtaseme visiidid kolme päeva jooksul sisaldada võivad,

on magusad palad kollasele pressile, ning osa neist kõlbab lugejaid meelitama kus tahes. Kuid me ei vaja neid. Täna, just nende ridade kirjutamise ajal aina kurioossemaks ja uskumatumaks muutuvas sõjamaailmas vajame aina enam süvenemist sellesse, mis toimub nii militaarsetel eeslavadel kui ka räigelt paksude uste taga, ja eriti vajame arusaamist, miks toimub see, mis toimub. Ja me mõtleme pidevalt sellele, miks seda kõike ometi ette ei nähtud ...

*

Selle visiidi erilistest ja südamlikest detailidest tahan nimetada nelja, mis illustreerivad mingil määral eelmise sajandi üheksakümnendate keskpaiga realiteeti ja peegeldavad kahe riigi ja rahva erisusteid.

1) Aumärgid. Kasutan siin seda terminit Eestis levinud teenetemärkide asemel, sest tegu oli Soomega, kus vastav sõna on *kunniamerkki*; ning kuna tegu on Lennartiga, siis on vaja veel lisada, et konkreetselt on jutt ordenitest ja medalitest. Soomeski on teenetemärgid (*ansiamerkit*), ent need on lahutatud aumärkidest juriidiliselt ja sisuliselt.

Eesti ei olnud kuni kõnealuse visiidini veel rakendanud tava, et riigivisiitide ajal vahetavad riigid mingi hulga aumärke, ühelt poolt külla saabunud delegatsioonile, teiselt poolt varem diplomaatilise kanali kaudu kokku lepitud inimestele vastuvõtvast riigis, peamiselt neile, kes on konkreetse visiidiga või külalisriigiga seotud. Eestis olid 1995. aasta kevadeks lõppenud kirglikud vaidlused Eestis juba enne Teist maailmasõda kehtinud aumärkide jällekasutamise asjus, ja Lennart Meri oli saanud ka oma tahtmise – asutati uus aumärk, Maarjamaa Rist.

Jätame siin käsitlemata teema, kas seda uut oli vaja, sest endistest, juba käigus olnutest oleks justkui piisanud, liiati oli nn eeskujuriigil Soomel vastavaid autasusid käibel ainult kolm, Eestis koos eristaatuses oleva Vabadusristi ja uue Maarjamaa Ristiga kuus. Igatahes oli riigikogu vaielnud ära oma vaidlused, aga liiga kaua, nii et enne vastava seaduse kehtima hakkamist ei saanud töökoda töid alustada ja Eesti jäi hiljaks, aumärgid mõnekümnele kõrgeaulisele soomlasele alates president Martti Ahtisaarist ei saanud visiidi ajaks valmis. Kuid Soome langetas pretsedenditu ja suuremeelse otsuse: eestlastele anti nende aumärgid kätte Helsingis, kohe visiidi esimesel päeval, nii et delegatsioon läks pidulikule õhtusöögile presidendilossi juba nendega dekoreeritult, kusjuures enamik kandis sellist ehet fraki või õhtutualeti peal esimest korda elus. Soomlased leppisid pelgalt vastavate diplomitega ja lubadusega, et Eesti aumärgid saabuvad hiljem. Lubaduste täitjaks sai meie saatkond Helsingis, sügisel oli mul au need üle anda.

Kuid ordenisaagas juhtus veel midagi, mida soomlased teada ei saanud. Eesti riigi algajalik bürokraatiamasin töötas nii kohmakalt, et Eesti aumärkide üleandmise juriidilises vormistuses oli viimase hetkeni puudu üks dokument. Ootasime Vantaa lennujaama VIP-ruumis koos välisminister Riivo Sinijärvega, kes kuulus presidendi saatjaskonda ja oli Helsingisse jõudnud tööreisilt Kesk-Euroopast, seda dokumenti, mis pidi Tallinnast sinna faksitama, sest puudu oli välisministri allkiri. Täpselt siis, kui Eesti Vabariigi presidenti ja ta ametlikku saatjaskonda kandev lennuk jõudis maandumisraja märgutulede kohale, panin allkirjastatud paberi oma käega faksi.

Veel oli neti- ja nutieelne ajastu, nagu lugeja mõistab, nii et sujuv kommuni-
keeruminegi oli köietrikk.

2) Kõik protokollireeglid ja täielik pidulikkus oli Soomel Eesti riigipead vastu
võttes niigi mängus, kuid olen kirjutanud kunagi ühes teoses ka nii:

Visiiti ette valmistades läksid nii Eesti välisministeeriumi protokolliosakonna
töötajatel, presidendi kantselei töötajatel Kadriorus kui ka saatkonna töötajatel
Helsingis piltlikult öeldes käed higiseks ja sõnad suus sõlme. Mõnel päeval oli
õhk kirgedest paks, ja pole ka midagi imestada. Kõik tahtsid parimat, kõik soo-
visid presidendile tema armsas Soomes korraldada midagi võrratut ja unusta-
matut. Ülepingutuse krambid ummistasid telefonitorusid [lauatelefonid olid siis
veel kasutusel – JJ] samamoodi nagu lihastekrambid algajaid olümpiamängudel.
Teeraja sissetallajad oleksid ka heinamaa lagedaks tallanud.

Märkan ise, et mu sõnades on tahtmatu iroonia. Kuid palun neid sõnu siiski
lugeda ülimalt heatahtlikus võtmes. Igatahes eelistan ma säärast, toona ka mitte
ainult presidendi visiitide ajal kogetud totaalset, pulbitsevat ja vahel koomilistki
entusiasmi tänasele päevale, kus alatasa võib riigiparaadis põrgata vastu tuima
korreksust ja viisakate sõnade taha peidetud ükskõiksust. Liiga paljudest Eesti
noortest riigiametnikest ja poliitikutest on liiga kiiresti saanud tavalised vilunud
tegelinskid. Ma ei pea silmas sugugi üksnes välisministeeriumi.

Aga meie kõigi õnneks ei suhtunud vastuvõtjad sellesse visiiti formaalselt, vaid
väga suure tähelepanu ja südamlikkusega. Küllakutsuja, president Martti Ahtisaari
tahtel korraldati näiteks pärast pidulikku õhtusööki presidendilossis pretse-
ditu koorikontsert, kavaga spetsiaalselt Eesti külalisi silmas pidades.²

3) Veel üks autotsitaat:

Komme nõudis, et küllatulev riigipea korraldab ka oma vastuvõtu. Kuid meil ei
olnud saatkonnamaja veel remonditud [Eestile tagastati tema saatkonnahoone
Helsingis, Kaivopuistos, 27. jaanuaril 1994. Saadikuna kirjutasin tagastusdoku-
mendile alla, see oli üks mu diplomaadielu parimaid päevi – JJ]. Teadsime, et
Soome Pangal on sobiva suurusega ruumid olemas ja ma palusin pangajuhtidelt
vastutulekut. Peamine vahemees pangas oli tippjuhtkonna liige Esko Ollila. Me
saime loa. Seegi oli erand, mida tehti vaid Eesti presidendi jaoks.³

Esko Ollila, poliitik ja avaliku elu tegelane, oli ka estofiil ja Lennart Meri pikaajaline
sõber.

Selgituseks veel seda, et kui saatkonnas pole ruumi suurema vastuvõtu kor-
raldamiseks, siis pole riigivisiidi puhul sugugi ükskõik, millist ruumi linna pealt
rentida, pelgast funktsionaalsest sobivusest ehk mõne hotelli konverentsisaalist
ei piisa. Eksklusiivsus ja riiklikkuse hõng on aga sobivad tooniandjad ja nii Soome
Panga valduses olevas esindushoones oligi.

Kui ma käisin enne visiiti kohaga tutvumas, siis toimus ka filmilik stseen: ühel
majasisesel trepikäänakul astus mulle ülalt justkui kogemata vastu pangajuht Harri
Holkeri. Ta oli sel ajal juba olnud peaminister ja jõudis elu jooksul pidada veel mitut

² J. Jõerüüt. Diplomaat ja mälu. Tallinn: Tuum, 2004, lk 168–169.

³ Samas, lk 169.

Visiidi teine päev. Rongiga erivagunis sõit Helsingist Turusse. Pildil (paremalt): president Ahtisaari nõunik Alpo Rusi, välisminister Riivo Sinijärvi, president Lennart Meri, president Martti Ahtisaari, Soome suursaadik Eestis Jaakko Kaurinkoski, autor, Soome Panga juhtkonna liige Esko Ollila. Autori erakogu

kodumaist ja rahvusvahelist tippametit. Iseloomult oli ta jõuline ja võis vajaduse korral jätta karmi mehe mulje, ent tegu oli lihtsalt konkreetsest, selgust ja otsustusvõimet kehastava inimesega. Surusime kätt (tugevasti), ta vaatas mulle üsna lähedalt silma sisse ja küsis, muidugi retooriliselt, kas eestlased ikka saavad aru, KUI suur ning pretseedenditu vastutulek on see žest – anda neid ruume kasutada välismaalastele. Lisades kohe, et ta on juba aru saanud, et me ikka saame aru. Mul jäi üle vaid jaa-tada ja lisada viisakusfraase. Rituaal oli läbi viidud.

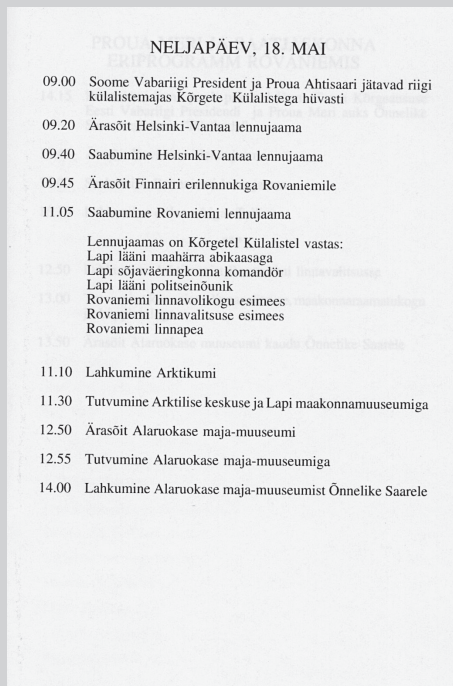
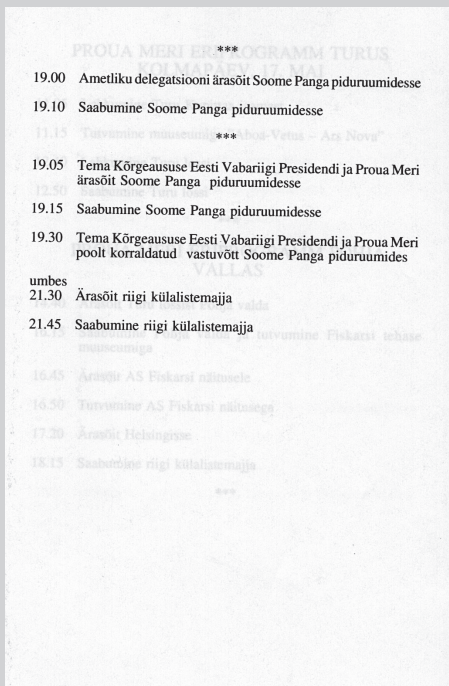
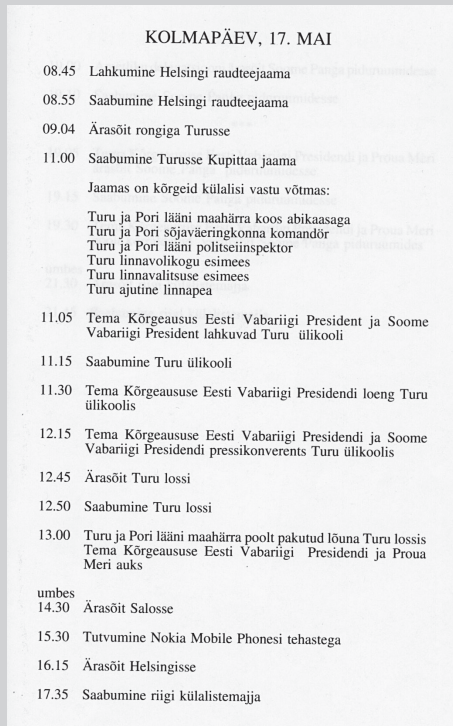
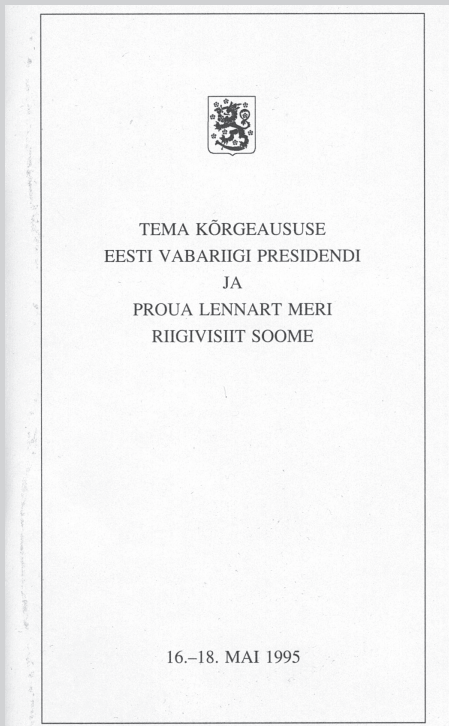
Pärast mitutkümnet aastat rahvusvahelist elu oskan seda ammust stseeni selgitada lihtsalt: pangajuht leidis, et kutsuda mind kohtuma oma kabinetti ja ajada paari sisulise fraasi taustaks pool tundi seltskondlikku tühijuttu võib mõjuda mõlemalt poolt vaadates isegi ületähtsustamisena, isegi äritehinguna. Kuid jätta kohtumata Eesti riigi esindajaga Soomes, enne kui külla saabub Eesti Vabariigi riigipea, see esiteks ei sobi ja teiseks ei saaks ta hiljem kes tahes pahatahtlikule küsijale öelda, et on žesti suuremeelsust isiklikult suursaadikule selgitanud.

See stseen pakkus mulle mõnu, selles oli stiili!

Niisugused asjad kuuluvad rahvusvahelise protokollile neile lehekülgedele, mida ei kirjutata käsulaudadeks mitte kunagi, need olukorrad lahendatakse elus eneses, tunde järgi, kui stiilitunnet on.

4) Eesti tuntud arhitektid Ain Padrik ja Vilen Künnapu ning kirjanik-filmitegija Lennart Meri võtsid viiskümmend aastat tagasi osa Rovaniemi Arktikumi ehk Arktika uuringute keskuse arhitektuurikonkursist, nende võistlustöö „Silverwhite“ projekti-vaateid saab näha näiteks Eesti Muuseumide Veebivärava kaudu.⁴

⁴ <https://www.muis.ee/museaalView/2634582>

Napid lehed kavaraamatukesest peegeldavad tseremoniaalsust ja konkreetsust, kuid see on vaid raam, kuhu mahuvad ka ärevus, põhjapõdrad, muusikud, kokad, pidukõned, südamlikkus ja rõõm. Autori erakogu

Nii et president Meri ei lennanud juhuslikult riigivisiidi kolmandal päeval Rovaniemisse, et külastada Arktikumi. Emotsioonide ettekujutamine jäägu lugejatele.

Kuid Rovaniemis oli Lennart Meril ka teine väga oluline kohtumine – kohtumine mehega, kellega teda oli pikki aastaid sidunud palju professionaalset ja ka isiklikku, see oli Nils-Aslak Valkeapää, põhjasaami keeles Áillohaš, saami kirjanik, muusik ja kultuuri edendaja ning kõigele lisaks kasvatas ta ka põhjapõtru. Nad kohtusid ühe Soome tuntuima arhitekti Alvar Aalto projekteeritud Lapi-majas (*Lappia-Talo*). Kas programmis ettenähtud tunnist neile piisas, seda ma ei kavatsegi mäletada, kuid sama päeva lõpuks jõudis president koos kaaskonnaga siiski Tallinnasse. Küll aga mäletan Lennarti sõnu, kui ta oli sõbraga hüvasti jättnud. Nils-Aslak olevat talle öelnud, et peab kahjuks minema, põdrakari ootab, ja kui Lennart küsis, kus põdrad on, siis vastas Nils-Aslak, et läheb siit otse loodesse, umbes sada kilomeetrit, seal nad on. Lennartlikumat vastust Lennartile on võimatu ette kujutada.

*

Visiidijärgsel päeval tuli saatkonda Kadriorust, presidendi kantseleist ebareaalselt nõudlik, et mitte öelda kiuslik käsk, et visiidi kajastuse ülevaade Soome lehtedes (need ilmusid siis ainult paberil) olgu silmapilk tehtud ja Tallinna saadetud.

Ülevaade sai tehtud kahe päevaga ja saatkonda aitas ajakirjaniku kalduvusega Märt Kivine, kes oli parajasti Helsingi ülikoolis oma stuudiumi täiendamas. Väljalõigete pakk, enam-vähem A4 formaadis, oli paari sentimeetri paksune, niimoodi märkides väga suurt huvi visiidi ja Eesti vastu. Pärast selle kättesaamist saabus Kadrioru tammede alla ajutine rahu ja vaikus, üks järjekordne torm supilusikas oli möödunud.

*

Meil oli riigijuhiks mees, kes suutis näha ka kaugele ette, sest ta oli kaua ja põhjalikult süvenenud maailmapoliitika ajalukku, mis võimaldas tal mitte üksnes peensusteni tõlgendada oma presidentuuriaegset olevikku, vaid näha ka aegadesse, mil tema on juba lahkunud. Iseenesestmõistetav on veel kord tsiteerida president Lennart Meri kõnet Turu ülikoolis, sest see kõne on selle riigivisiidi fookus ehk tulipunkt. Seda on täna isegi valusam, põletavam tajuda kui toona, sest möödunud aastakümned on Eesti inimeste silmi avanud vabaduse võimaluste nägemiseks aina rohkem. Ja teisalt – viimased aastad, rääkimata viimastest kuudest, on ärritanud meie riiklikku seismilisust registreerivaid andureid rohkem kui kunagi varem.

Lugegem ja lootkem, et Eesti riigi poliitilisse juhtkonda ilmub aegade jooksul veel ja veel neid, kelle pilk ulatub nii sügavale kui ka kaugele, siis on meil lootust. Ka lootust mõista, et muretus koos sisetülidega (linnas, riigis, Euroopas) on meie suurim vaenlane.

Diplomaatidest arvatakse, et neil on ilus elu, luksuslõunad, joogiklaaside kõlilitamised, salapärased poliitsosinad, treenitult ümara jutu veeretamise luba ja privileegidega sillutatud karjäär, ega mõelda, et nad on hoopis töomesilased, kes kannavad lakkamatult oma riigi kärgedesse infomett. Samuti arvatakse, et poliitiliste VIP-ide visiidid on maksumaksja tasutud supermugavustega reisid. Kuid rõhk ei ole sõitudel, vaid sõnumitel. Nii et kui palju huvitavaid, kuid mainimata jäävaid detaile

ka ei sisaldaks üks president Lennart Meri riigivisiit, on selle kajastuse fookus tema kõnel, sest toona öeldu pole aegunud ega aegugi.

Turu ülikoolis kolmekümne aasta eest peetud presidendikõne lõpeb nii:

Soome riik liigub sujuvalt, Eesti riik peab aina käiku vahetama. Ometi teame mõlemad, et ilma oma riigita ei ole meie rahvastel tulevikku.

Samas peame tunnistama, et meie riikidel ei ole tulevikku väljaspool riikide liite. Tänapäeva maailm lihtsalt on selline, ja meie maailmaosa veel eriti. [- - -]

Mismoodi toime tulla selles riigistavas liidus, kuidas kasutada selle võimalikke hüvesid ja vältida pahesid: see saab olema üks meie väikeste riikide ühiseid ja kõige huvitavamaid muresid. Jagatud mure on pool muret. [- - -]

Väikeriigil on ometi eeliseid. Eesti-taoline väikeriik on oma majandusstruktuuride ümberkorraldamisel mobiilsem. Nagu eskimokajak, on ta suuteline kannapeal täispöördeks. Supertanker oma määratu inertsiga vajab selleks kaheksa meremiili, mis ajaloolises ajas ja ruumis võib olla fataalne. Missugune võluv teema arutamiseks – aeg ja ruum korrelatsioonis riigi arvukuse ja pindalaga! Nagu elevandil või vaalal lööb suurriigi süda aeglasemalt, vaala sekunditesse mahuvad väikeriigi tunnid või nädalad. Väikeriigil on teisigi eeliseid: ta võib avameelselt ja sõbralikult rääkida lihtsatest asjadest, mis suurriike paneb nina krimpsutama. [- - -]

Kurjuse vastu ei saa võidelda liidus kurjusega. Teheranis ja Jaltas ohverdati Eesti, Läti ja Leedu, aga ka Poola ja teiste Kesk-Euroopa alade iseseisvus. Kuid põhimõtetest taganemisega Teheranis ja Jaltas ohverdas president Roosevelt ennekõike omaenda kodanikke, ameeriklasi, ja kõiki neid, kes on kaotanud oma elu Koreas, Vietnamis, Kambodžas, Laoses, Berliinis, Budapestis, Prahast, Poolas, Indoneesias, Kuubal, Aafrika Sarvel, Angoolas, Nikaraaguas, Afganistanis, Bosnia-Hertsegoviinas, Tšetšeenias. Järeldus, mille ees nii püüdlilikult silmi kinni pigistame, on lihtne ja julm: kord reedetud põhimõte vallandab dominoefekti, mille peatamine kujuneb raskemaks ja ohvriterohkemaks kui põhimõtetele truuks jäämine. Täna kõneleme rahust ja stabiilsusest ja püüame mööda vaadata tõsiasjast, et Teisele maailmasõjale on juba järgnenud Kolmas, mis tänagi käib Euroopas, Aasias ja Aafrikas. President François Mitterrand, kelle isikus täna lahkub näitelavalt Euroopa üks sümbboleid, ütles hiljutises kõnes Berliinis: „Euroopa on võitnud iseenda.“ See on õige, kuivõrd esmakordselt on suur osa Euroopast ühinenud Euroopa põhimõtete suurema osa kaitseks. Viimasest lausest terendab fotoreporterit välkpilt Euroopast, jalg õhus. Kas jalg on välja sirutatud, et astuda järgmine samm demokraatia saare laiendamiseks, Euroopa kõigi põhimõtete haaramiseks nende jagamatuses? Või on jalg tardunud õhku, et oodata Euroopale kindlamaid aegu? Kas toetume kahele või ühele jalale? See riigipeadele suunatud Mitterrand'i testamentlik lause kutsub kuningaid tunnistama, et nad võib-olla on olnud alasti; aga võib-olla on sellesse lausesse peidetud ka mõru tõdemus, et mitte keegi, isegi mitte lapsed ei pane seda alastiolekut enam imeks. Euroopa tahe, moraal ja demokraatlikud põhimõtted seisavad tõsise katsumuse ees.⁵

⁵ L. Meri. Presidendikõned, lk 463–465.